

Katarzyna Balandynowicz-Panfil

Uniwersytet Gdański

GLOBALNE PROCESY MIGRACYJNE JAKO ODPOWIEDŹ NA KONSEKWENCJE STARZENIA SIĘ SPOŁECZEŃSTW

Streszczenie: Celem opracowania jest analiza mechanizmu wykorzystania polityki migracyjnej do zwiększenia liczby dostępnych zasobów pracy. Opis tego typu rozwiązania na podstawie prognoz statystycznych został dodatkowo poddany ewaluacji z punktu widzenia możliwości zastąpienia powstałych braków ludnością napływową. Podstawowym założeniem pracy jest występowanie istotnego związku pomiędzy kurczeniem się i starzeniem zasobów pracy a wielkością i kierunkiem procesów migracyjnych, kształtowanych między innymi przez aktywną politykę państwa.

Słowa kluczowe: starzenie się społeczeństw, depopulacja zasobów pracy, procesy migracyjne, rynek pracy.

Współczesne procesy demograficzne związane ze starzeniem się społeczeństw prowadzą do licznych zmian w kształcie stosunków społecznych i gospodarczych. Obniżona stopa dzietności oraz stałe wydłużanie się przeciętnego dalszego trwania życia niosą ze sobą również negatywne konsekwencje dla rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów. Aby je ograniczyć lub nawet zniwelować ich oddziaływanie, państwa podejmują działania w kierunku zmiany niekorzystnej struktury wiekowej ludności zamieszkującej dany teren oraz w celu uzupełnienia ilościowych i jakościowych niedoborów, powstałych w wyniku procesu starzenia się społeczeństw na rynku pracy.

Celem niniejszego opracowania jest analiza mechanizmu wykorzystania polityki migracyjnej do zwiększenia liczby dostępnych zasobów pracy. Opis tego typu rozwiązania został dodatkowo uzupełniony o ocenę efektywności jego wprowadzenia z punktu widzenia możliwości zastąpienia powstałych braków ludnością napływową.

1. Depopulacja i starzenie się społeczeństw

Proces starzenia się i spadku liczby ludności jest obserwowany w wielu państwach, szczególnie tych rozwiniętych gospodarczo, a można się spodziewać, że w najbliższym czasie obejmie on wszystkie kraje. Omawiane zmiany demograficzne widocz-

ne są również w Polsce. Podstawowe dane w tym zakresie zaprezentowane zostały w tabeli 1.

Istotnym zestawieniem są tu prognozowane zmiany wielkości poszczególnych grup wiekowych ludności. W Polsce nastąpi spadek ogólnej liczby ludności w okresie do 2035 r. do 94,4% stanu z roku 2009, czyli do niecałych 36 mln osób. Prognozowane jest obniżenie liczby ludności we wszystkich grupach wiekowych poniżej 45. roku życia. Szacowany spadek liczby osób w wieku produkcyjnym wyniesie 15,6%. Dokonując bardziej szczegółowej analizy w rozbiciu na wiek produkcyjny mobilny i niemobilny, zauważyć należy dodatkowo silną tendencję spadkową w młodszej grupie wiekowej, natomiast liczba osób w wieku 45 lat i więcej, wchodzących w struktury zasobów pracy, po początkowym spadku w okresie do roku 2020 wzrośnie, przewyższając wartość pierwotną o 6,5%.

Tabela 1. Prognozy liczby ludności w Polsce w latach 2009-2035 (w tys.)

Wyszczególnienie \ Rok	2009	2010	2020	2030	2035
OGÓLEM	38 101	38 092	37 830	36 795	35 993
0-17 lat	7206	7107	6959	6253	5632
18-59/64 lata	24 600	24 571	22 503	21 254	20 739
60+/65+	6295	6414	8368	9289	9622
18-44 lata	15 298	15 294	14 072	11 624	10 834
45-59/64 lata	9302	9277	8431	9630	9905
Wskaźnik obciążenia demograficznego osobami w wieku poprodukcyjnym	25,6%	26,1%	37,2%	43,7%	46,4%

Źródło: opracowanie i obliczenia na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2008-2035*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009, s. 234.

W całym analizowanym przedziale czasowym dynamicznie zmienia się również liczba ludności w wieku poprodukcyjnym. Wzrost liczebny tej grupy wiekowej o blisko 53% jest tym bardziej znaczący, jeśli weźmie się pod uwagę całokształt procesów demograficznych w Polsce¹. Osoby te, obecnie stanowiące 16,5% ludności Polski, w przyszłości istotnie zwiększą swój udział w społeczeństwie, osiągając w 2035 r. 26,7% populacji². Najwyższą stopą wzrostu odznaczać się będzie grupa „najstarszych starych” (wiek 80+) – 205,6% stanu wyjściowego z roku 2009. Osób w wieku 65-79 lat będzie z kolei o 62% więcej niż w roku bazowym³.

Omawiany kształt zmian skutkuje wysokim wzrostem wskaźnika obciążeń demograficznych. Obecnie wynosi on nieco powyżej 25%, co oznacza, że na jedną osobę w wieku poprodukcyjnym przypadają cztery w wieku produkcyjnym. Abs-

¹ Obliczenia na podstawie tab. 1.

² *Prognoza ludności na lata 2008-2035*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009, s. 308.

³ Obliczenia na podstawie: *Prognoza ludności...*, s. 204.

trahując od względnie niskiej i różniącej się w poszczególnych grupach aktywności zawodowej osób w wieku 18-59/64 lata, podaną wartość należy interpretować jako liczbę osób, które wpływami, m.in. z tytułu podatków i składek ubezpieczeniowych, finansują świadczenia emerytalne i opiekę socjalną osób w wieku starszym. W analizowanym okresie omawiany wskaźnik ulegnie znacznemu pogorszeniu i w roku 2035 wyniesie ponad 46%. Oznacza to, że na dwie osoby pracujące będzie przypadał jeden emeryt⁴, a tak znaczne obciążenie budżetu wymaga reakcji i odpowiedniego dostosowania strategii państwa.

2. Narzędzia ograniczania negatywnych konsekwencji zmian demograficznych

Depopulacja, widoczna szczególnie na poziomie analizy liczby dostępnych zasobów pracy, prowadzi do licznych negatywnych konsekwencji rozwoju gospodarczego kraju. Jedną z nich są istotne obciążenia finansów publicznych w wyniku wzrostu wskaźnika obciążeń demograficznych osobami w wieku poprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym. Dodatkowym skutkiem jest malejąca liczba osób w wieku produkcyjnym, a zatem ograniczone możliwości rozwoju gospodarczego państwa i trudności z pozyskaniem pracowników w perspektywie popytu na pracę zgłaszaną na poziomie indywidualnych przedsiębiorstw.

W kierunku ograniczenia opisywanych konsekwencji prowadzone są liczne działania na poziomie rządowym i międzynarodowym. Ich klasyfikacja pozwala na wyłonienie trzech podstawowych ścieżek możliwych rozwiązań. W ich skład wchodzi działania z zakresu zwiększenia populacji, podniesienia poziomu produktywności osób, które w danym momencie wchodzi w skład zasobów pracy, oraz wzrostu partycypacji grup o obniżonej dotąd stopie aktywności zawodowej⁵.

Trzy wymienione kierunki działań niosą z sobą liczne korzyści związane z ich implementacją. Skuteczność prezentowanych rozwiązań jest jednak uwarunkowana zarówno zmiennymi charakteryzującymi stan wyjściowy, w rozumieniu demograficznym, jak i całokształtem czynników społecznych, ekonomicznych i politycznych, mogących istotnie wpłynąć na poziom realizacji zamierzonych celów. Dodatkowym obciążeniem, zaburzającym możliwości projektowania przyszłych skutków

---

⁴ Podane interpretacje należy rozumieć w znaczeniu potocznym. Wielość czynników i zagadnień związanych z konstrukcją systemów emerytalnych w powiązaniu z aktywnością zawodową osób w wieku produkcyjnym nie pozwala na tym poziomie analizy na bardziej dogłębne wnioskowanie w zakresie relacji między wpływami budżetowymi, pośrednio i bezpośrednio wynikającymi z zarobkowania osób w wieku produkcyjnym, oraz wydatkami powiązanych z systemem emerytalnym i socjalnym osób starszych.

⁵ Z punktu widzenia celu niniejszego opracowania dalsze rozważania będą obejmowały jedynie grupę działań o charakterze populacyjnym. Więcej na temat wszystkich trzech ścieżek ograniczania negatywnych konsekwencji starzenia się społeczeństw: *Live Longer, Work Longer, Ageing and Employment Policies*, Organization for Economic Co-operation and Development, 2006, s. 25.

wprowadzanych w danym momencie rozwiązań, jest czynnik czasu. Poszczególne działania różnią się od siebie okresem, w którym wprowadzone zmiany pociągają koszty, nie przynosząc jeszcze efektów, oraz czasem, w którym pozytywne rezultaty mogą być obserwowane nawet po zakończeniu ich realizacji. Przykładem może być polityka pronatalistyczna państwa⁶. Wprowadzanie rozwiązań podnoszących stopę dzietności, a tym samym liczbę nowo narodzonych dzieci w danym okresie, ma w konsekwencji doprowadzić do zwiększenia liczby osób, które w przyszłości zasila zasoby pracy. Tego typu działania napotykają jednak liczne ograniczenia. Przede wszystkim polityka pronatalistyczna jest niezmiernie złożona ze względu na różnorodne elementy wpływające na decyzje prokreacyjne społeczeństwa, takie jak: uwarunkowania socjalne, kulturowe czy ekonomiczne. Wnioskowanie, które z nich są najbardziej istotne i jakie działania należy podjąć na poziomie państwa, żeby precyzyjnie zaprojektować liczbę ludności, jest niezmiernie trudne. Nie ma jednocześnie pewności, jak długo dana polityka będzie przynosiła pożądane skutki. Kolejnym elementem zaburzającym szacunki jest długookresowość tego typu rozwiązania. Pierwsze pozytywne efekty w zakresie wielkości i struktury zasobów pracy będą bowiem widoczne po około 18 latach⁷, a uwarunkowania sprawnego funkcjonowania rynku pracy oraz jego strona popytowa do tego czasu mogą się istotnie zmienić i przyczynić do braku skuteczności lub nawet odwrotnych skutków podjętych pierwotnie reform.

Ze względu na znaczne opóźnienia w osiągnięciu celów działania pronatalistyczne sklasyfikowane powinny zostać jako grupa strategii o długookresowym charakterze prewencyjnym, mających za zadanie zapobiec przyszłym negatywnym zmianom demograficznym, niedających jednocześnie możliwości niwelowania bieżących lub mających nastąpić w niedalekiej perspektywie czasu niedoborów rynku pracy. Takie ujęcie znacznie zawęża możliwość prowadzenia skutecznej polityki w krótkim okresie oraz praktycznie nie daje możliwości działań naprawczych, wymagających szybkiej reakcji i niemal natychmiastowych, w rozumieniu demograficznym, skutków. Stąd duże znaczenie nadawane jest rozwiązaniom, których rezultaty mogą być obserwowane relatywnie wcześniej, związanych przede wszystkim z migracjami ludności.

---

⁶Konieczność ujęcia w tym zakresie czynnika czasu potwierdzają projekcje zmian liczebności populacji w różnych wariantach stopy dzietności w dwóch przedziałach czasowych: do 2025 i do 2050 r. Prognozy te wyraźnie wskazują na akumulację korzystnych efektów w drugim badanym okresie. Por. R. Holzmann, *Demographic Alternatives for Aging Industrial Countries: Increased Total Fertility Rate, Labor Force Participation, or Immigration*, Institute for the Study of Labor, IZA DP, No. 1885, December 2005, s. 10-11.

⁷Wiek produkcyjny w statystykach Głównego Urzędu Statystycznego określany jest w granicach 18-59/64 lata. Jednocześnie statystyki unijne przyjmują dolną granicę wieku produkcyjnego na poziomie 15. roku życia. Rozbieżność ta znacznie utrudnia analizę porównawczą wielkości rynku pracy w skali międzynarodowej.

3. Mechanizm migracji „zastępczej” w odpowiedzi na kurczące się i starzejące zasoby pracy

Rozwiązania z zakresu migracji w kierunku uzupełniania niedoborów rynku pracy na danym obszarze zasobami pracy z innych krajów są w swojej konstrukcji dość proste. Jeżeli w danym kraju, w wyniku kurczenia się i starzenia zasobów pracy, odczuwalny jest brak liczby osób w wieku produkcyjnym, mogących zaspokoić popyt na pracę w danym czasie, można jako rozwiązanie wprowadzić działania w kierunku wzrostu liczby imigrantów. W zależności od wewnętrznych i zewnętrznych społeczno-gospodarczych uwarunkowań polityka migracyjna może polegać na złagodzeniu restrykcyjnych przepisów umożliwiających osiedlanie się imigrantów na danym terenie lub stosowanie korzystniejszych zachęt, skłaniających do bardziej dynamicznego napływu ludności⁸.

Kierunek migracji, biorąc pod uwagę analizę danych historycznych, przebiega zazwyczaj z krajów o wyższej stopie przyrostu naturalnego do krajów o znacznie niższym tempie wzrostu populacji⁹. Rozwój ludności nie jest jednak w tym przypadku czynnikiem samoistnym, gdyż jest on ściśle powiązany z uwarunkowaniami ekonomicznymi i społecznymi, stanowiącymi zachętę do osiedlania się ludności. Współczesne procesy zahamowania rozwoju liczby ludności współlistnieją zazwyczaj ze wzrostem gospodarczym, a zatem z korzystnymi warunkami do osiedlania się, takimi jak wysokość wynagrodzeń czy względna łatwość znalezienia zatrudnienia w rozwijającej się gospodarce, a także zachętami stosowanymi na poziomie strategii państwowych.

Polityka migracyjna była i jest wykorzystywana do łagodzenia negatywnych konsekwencji kurczących się zasobów pracy. Jej skuteczność zależy w znacznym stopniu od przyjętych rozwiązań oraz intensywności występowania niekorzystnych zjawisk, a jej wartość jako narzędzia zatrzymania procesu starzenia się społeczeństwa bądź odwrócenia niekorzystnych zmian piramidy wiekowej jest w znacznym stopniu ograniczona. Wiązać to należy z wysokimi nakładami finansowymi niezbędnymi do przyciągnięcia imigrantów na dany teren, a jednocześnie obciążen społecznych koniecznych do utrzymania i asymilacji ludności napływowej. Paradoks procesów migracyjnych polega na tym, że imigracja jest znacznie lepiej postrzegana i akceptowana w społeczeństwach charakteryzujących się odpowiednim wskaźnikiem dzietności wśród rdzennych mieszkańców. Znacznie łatwiejsze są w takich warunkach również działania natury asymilacyjnej¹⁰.

---

⁸ Należy zauważyć, że polityka migracyjna powinna uwzględniać również działania na rzecz ograniczenia emigracji, głównie stałej, oraz zachęcania do migracji powrotnej osób, które wyemigrowały.

⁹ J.-C. Chesnais, *The flow of peoples: International migration as a revolutionary force*, „Cuadernos de Difusion”, June 2008, 13(24), s. 11-12.

¹⁰ Tamże, s. 18-19; *Live Longer...*, s. 25.

Dodatkowo prognozowanie przyszłych rezultatów bieżącej polityki migracyjnej nastrocza znacznych trudności. Negatywne konsekwencje wzrostu liczby imigrantów wiązane są zazwyczaj z niższą aktywnością zawodową tej grupy społecznej, wyższą stopą bezrobocia, tworzeniem gett, a także niezbędnymi kosztami między innymi edukacji i opieki medycznej tych osób. Podkreślenia wymagają również skutki bezpośrednio wynikające ze zmian zachodzących na rynku pracy w okresie wzrostu liczby ludności napływowej. Należą do nich przede wszystkim: „odbieranie” miejsc pracy oraz obniżanie średniego poziomu wynagrodzenia¹¹.

Aby złagodzić ewentualne niekorzystne skutki imigracji niezgodnej ze strategią rozwoju danego kraju, władze wprowadzają liczne ograniczenia w postaci selektywnej polityki migracyjnej. Jej założenia mają charakter zarówno ilościowy, bezpośrednio wpływający na liczbę imigrantów, jak i jakościowy, ograniczający możliwość osiedlania się na danym terenie jedynie do określonej grupy ludności napływowej, stanowiącej ściśle uzupełnienie bieżących bądź prognozowanych niedoborów rynku pracy. Jak pokazuje praktyka, tego typu działania są skuteczne jedynie częściowo. Wysoki stopień skomplikowania procesów migracyjnych nie daje możliwości precyzyjnego projektowania zachowań w zakresie aktywności zawodowej napływowych zasobów pracy. Niepewność w zakresie rezultatów prowadzonej polityki migracyjnej państwa potęgowana jest dodatkowo faktem osiedlania się migrantów wraz z rodzinami, których profil wykształcenia, kompetencji i aspiracji zawodowych może znacznie odbiegać od założeń, które stanowiły podstawę decyzji o wprowadzeniu restrykcji jakościowych.

4. Przykłady statystycznej weryfikacji procesów migracyjnych w kontekście uzupełniania niedoborów rynku pracy

Podstawą dokonania oceny możliwości stosowania rozwiązań polityki migracyjnej jako narzędzia ograniczania negatywnych konsekwencji postępującego procesu starzenia się społeczeństw, a nawet hamulca bądź odwrócenia omawianej tendencji demograficznej obserwowanej na terenie danego państwa, może być analiza prognozowanych wielkości statystycznych. Za ich pomocą można przedstawić skalę migracji, która byłaby niezbędna do uzupełniania niedoborów powstałych w wyniku depopulacji ludności ogółem, w szczególności zasobów pracy. Tego typu badania były realizowane przez najważniejsze organizacje międzynarodowe prognozujące długookresowe zmiany demograficzne w skali globalnej, jak i w poszczególnych rejonach świata. W większości opierają się one – z jednej strony – na projekcjach zmian wielkości i struktury ludności, a z drugiej na szacunkach odnoszących się do przyszłego zapotrzebowania na zasoby pracy. Poniżej przedstawione zostały wybrane badania, ukazujące najważniejsze kierunki rozważań w omawianym zakresie.

---

¹¹ Por. C. Fotakis, G. Coomans, *Demographic ageing, migration and the challenge for growth and labour market sustainability*, „The Economic and Social Aspects of Migration”, Conference Jointly Organized by The European Commission and the OECD, Brussels, 21-22 January 2003, s. 8, 19.

Institute for the Study of Labor przygotował prognozy dla Europy, obejmującej również Rosję. Dokonana analiza wskazuje, że luka na rynku pracy powstała w wyniku kurczenia się populacji w wieku produkcyjnym mogłaby być uzupełniona dzięki wzrostowi dynamiki procesów migracyjnych do skali 200 mln migrantów napływających do roku 2050. Obecnie region ten zamieszkiwany jest przez 745 mln osób, a prognozowana migracja netto dla UE-25 do 2050 r. ma wynieść ok. 40 mln¹². Pięciokrotnie większe ruchy migracyjne oraz konieczność integracji tak znacznej części populacji, którą stanowiłaby ludność napływowa przekracza jednak możliwości państw europejskich. Ponadto chęć sprostania takim wyzwaniom wymagałaby diametralnych zmian polityki państwa w niemal wszystkich aspektach życia społecznego i gospodarczego kraju, a wysokie koszty wynikające z ich realizacji nie byłyby możliwe do poniesienia.

Do podobnych wniosków prowadzą badania Międzynarodowego Funduszu Walutowego, w których prognozuje się, również w oparciu o dane Organizacji Narodów Zjednoczonych, że imigracja w krajach rozwiniętych gospodarczo musiałaby osiągnąć wartość około 30% populacji ogółem, aby móc sprostać wyzwaniom kurczenia się zasobów pracy w tych krajach¹³. Wyniki badań wskazują zatem, że procesy migracyjne faktycznie mogłyby zapełnić lukę powstającą w wyniku depopulacji zasobów pracy w poszczególnych regionach oraz wzrostu zapotrzebowania na nie na rynku pracy. Wymagałoby to jednak poziomu migracji napływowej na niespotykaną dotąd skalę oraz bardzo wysokiego odsetka imigrantów, którzy aktywnie włączyliby się w struktury rynku pracy.

Podobne wyliczenia można przeprowadzić w sposób pobieżny również dla Polski. Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym (tabela 1) o 3,8 mln osób przy założeniu stałej stopy aktywności zawodowej, stałości liczby miejsc pracy oraz pozostałych czynników mogących wpłynąć na strukturę wiekową ludności wymagałoby uzupełnienia taką samą liczbą ludności napływowej. Imigranci stanowiliby wtedy 10,6% populacji ogółem w Polsce. Szacowana liczba imigrantów ogółem w latach 1952-2008 wyniosła 485,5 tys. osób, z czego 275,1 tys. przypada na pierwszą dekadę analizowanego okresu. W roku 2008 napływ ludności z zagranicy wyniósł 15,3 tys. Gdyby prognozowana liczba migrantów miała spełnić funkcje „zastępcze” w stosunku do kurczącej się liczby osób w wieku produkcyjnym, musiałaby średnio wynieść 92,7 tys. rocznie¹⁴.

---

¹² Szerzej: R. Holzmann, wyd. cyt., s. 14-15, 18-19. Prezentowane wnioski potwierdzają m.in.: J. Bujak, D. Kupiszewska, M. Kupiszewski, K. Saczuk, A. Kicingier, *Population and labour force projections for 27 European countries, 2002-2052: Impact of international migration on population ageing*, „European Journal of Population” 2007, 23(1).

¹³ *World Economic Outlook 2004. The Global Demographic Transition*, International Monetary Fund, Washington DC 2004, s. 155-156.

¹⁴ Obliczenia własne na podstawie: *Rocznik demograficzny 2009*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009, s. 404.

Jak się wydaje, tak ogromna skala migracji nie byłaby możliwa z kilku powodów. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim koszty integracji ludności napływowej. Jednocześnie pamiętać należy, że wzmożone procesy migracyjne powodowałyby konieczność konkurowania o imigrantów z innymi państwami realizującymi podobną politykę migracyjną w celu uzupełnienia niedoborów rynku pracy. W literaturze przedmiotu można co prawda odnaleźć stanowiska polemiczne, które wskazują na wysoką skuteczność rozwiązań z zakresu migracji, jednak również one podkreślają wysoki stopień skomplikowania tego rodzaju polityki oraz znacznych kosztów jej realizacji¹⁵. Dlatego też zalecane są one w przypadku braku możliwości stosowania innych narzędzi lub jako działania o charakterze uzupełniającym kompleksowe strategie państwowe.

5. Podsumowanie

W celu niwelowania negatywnych skutków procesu starzenia się społeczeństw podejmowane są liczne działania w ramach polityki ludnościowej państwa. Inicjatywy te mają na celu zapobieganie lub ograniczanie konsekwencji starzenia się społeczności, a także wprowadzenie procedur naprawczych w kierunku uzupełniania obserwowanych już obecnie niedoborów zasobów pracy. Jednym z podstawowych narzędzi w ramach polityki populacyjnej jest odpowiednie kształtowanie procesów migracyjnych. Aktywne zarządzanie polityką migracyjną, choć w swojej istocie znacznie ograniczone co do skuteczności, często znajduje swoje miejsce wśród działań podejmowanych w skali państw i całych ugrupowań. Dzieje się tak za sprawą skali zmian wynikających z dynamicznych procesów demograficznych, prowadzących do tak istotnych przeobrażeń w wielkości i strukturze ludności, że pojedyncze działania naprawcze i prewencyjne nie są w stanie sprostać nowym wyzwaniom starzejących się zasobów pracy. Dopiero kompleksowa strategia obejmująca wszystkie rodzaje działań z zakresu populacji, produktywności i partycypacji może prowadzić do odpowiedniego poziomu realizacji założonych celów.

Potwierdzeniem tego wniosku są choćby zapisy Zielonej Księgi, które do priorytetów polityki Unii Europejskiej zaliczają: przywrócenie przyrostu naturalnego, czuwanie nad równowagą międzypokoleniową oraz znalezienie nowych etapów przejściowych między przedziałami wiekowymi. Dodatkowymi czynnikami, które mają wpłynąć na wykreowanie nowych możliwości inwestycji, konsumpcji i bogactwa, będą inicjatywy bezpośrednio skierowane na wspieranie wzrostu przyrostu na-

---

¹⁵ Por. K.F. Zimmermann, *European Labour Mobility: Challenges and Potentials*, Institute for the Study of Labor, IZA DP, No. 1410, November 2004, s. 1-32; *From Red to Grey. The „Third Transition” of Aging Populations in Eastern Europe and the former Soviet Union*, World Bank, Washington 2007, s. 83-85.

turalnego oraz efektywne kontrolowanie imigracji¹⁶. „Określenie kierunków i zasad polityki migracyjnej państwa polskiego w dobie integracji europejskiej” znalazło swoje miejsce wśród podstawowych działań określonych w Założeniach do polityki ludnościowej również w Polsce¹⁷, co stanowi dowód na istotne znaczenie procesów migracyjnych w kierunku zaspokajania potrzeb rynku pracy w dobie starzenia się i kurczenia dostępnych zasobów pracy.

Literatura

- Bujak J., Kupiszewska D., Kupiszewski M., Sączuk K., Kicingier A., *Population and labour force projections for 27 European countries, 2002-2052: Impact of international migration on population ageing*, „European Journal of Population” 2007, 23(1).
- Chesnais J.-C., *The flow of peoples: international migration as a revolutionary force*, „Cuadernos de Difusion”, June 2008, 13(24).
- Fotakis C., Coomans G., *Demographic ageing, migration and the challenge for growth and labour market sustainability*, „The Economic and Social Aspects of Migration”, Conference Jointly Organized by The European Commission and the OECD, Brussels, 21-22 January 2003.
- From Red to Grey. The „Third Transition” of Aging Populations in Eastern Europe and the former Soviet Union*, World Bank, Washington 2007.
- Holzmann R., *Demographic Alternatives for Aging Industrial Countries: Increased Total Fertility Rate, Labor Force Participation, or Immigration*, Institute for the Study of Labor, IZA DP, No. 1885, December 2005.
- Live Longer, Work Longer*, Ageing and Employment Policies, Organization for Economic Co-operation and Development 2006.
- Prognoza ludności na lata 2008-2035*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009.
- Rocznik demograficzny 2009*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2009.
- World Economic Outlook 2004. The Global Demographic Transition*, International Monetary Fund, Washington DC 2004.
- Założenia polityki ludnościowej w Polsce*, Rządowa Rada Ludnościowa, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.
- Zielona Księga: „Wobec zmian demograficznych: nowa solidarność między pokoleniami”*, Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich, COM(2005) 94 końcowy, Bruksela, <http://ec.europa.eu> [16.03.2005].
- Zimmermann K.F., *European Labour Mobility: Challenges and Potentials*, Institute for the Study of Labor, IZA DP, No. 1410, November 2004.

---

¹⁶ *Zielona Księga: „Wobec zmian demograficznych: nowa solidarność między pokoleniami”*, Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich, COM(2005) 94 końcowy, Bruksela, 16.03.2005, <http://ec.europa.eu>, s. 10-11.

¹⁷ *Założenia polityki ludnościowej w Polsce*, Rządowa Rada Ludnościowa, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl [25.05.2009].

GLOBAL MIGRATION PROCESSES AS A RESPONSE TO THE CONSEQUENCES OF AGEING OF SOCIETIES

Summary: The aim of the paper is to analyze the mechanism of migration policy as a source of increasing the size of workforce. This solution, basing on statistical forecasts, is also evaluated in terms of the possibility of replacing labour market gaps with immigrant populations. The basic assumption of this paper is the strong relationship between the shrinking and ageing workforce and the size and direction of migration processes, which are shaped among others by an active policy of the state.